

בשבילי הזיכרון
הערכה מעצמת תשע"ט

צוות ההערכה:

ד"ר טל רז

ד"ר אילה לוטן – מובילה איכותנית

גיגי שמואלי - חוקרת איכותנית

ד"ר מוטי ספראי – מוביל כמותי

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך
<http://rama.education.gov.il>

ספטמבר 2019

מבוא ושיטה

- לפני 5 שנים החליט השר לעסוק בהבניה מערכתית – תוכנית, פדגוגית והתפתחותית – של הוראת נושא השואה
- התוכנית נעשית בשיתוף עם "יד ושם"
- התכנית החלה לפעול לפני כ-4 שנים. עיקר העשייה מרוכזת עד כה בבתי הספר היסודיים במגזר היהודי (כ-700 בתי ספר).
- הפלטפורמה המרכזית להתערבות – הכשרה בת שלושה מפגשים בבית הספר, לצד חומרי למידה באתר.

- יצירת תחושת שייכות היסטורית, ערכית ותרבותית לעם, למדינה ולמורשת ההומניסטית של האדם.
- ביסוס זיקה לפרק משמעותי בעבר של עם ישראל באופן בונה, באמצעות התמקדות בתכנים קונקרטיים בהירים ומעובדים בהתאם לגיל הילדים.
- הקניית כלים קוגניטיביים ורגשיים להתמודדות עם נושא השואה.
- בירור מושגי יסוד על אודות השואה בהלימה לגיל.
- הקניית ערכים יהודיים ואוניברסליים.

- התמקדות בסיפורו של ניצול תוך שימת דגש על "עוגנים נפשיים" שיקלו על ההתמודדות.
- לימוד בעקבות המודל המתפתח המותאם לגיל התלמידים: היחיד – המשפחה – הקהילה, והדרגתיות בחשיפת סיפור השואה ומרכיביו הקשים בהתאם לגיל.
- העיסוק החינוכי יתבצע על ידי מורה שיש לו קשר טוב ורציף עם התלמיד לשם יצירת תחושה של הגנה.
- יצירת אמפטיה שתמנע שיפוטיות מחד גיסא וריחוק נפשי מאידך גיסא.
- הימנעות משימוש בסימולציות.
- עיבוד רגשי דרך מגוון פעילויות יצירתיות ואחרות שאינן רק מילוליות.
- "אור בחושך" – התמקדות בנושאים המדגימים כוחות נפש והתמודדות ערכית, כגון עזרה הדדית, יצירה, חסידי אומות העולם ועוד.

- יצירת **תמונת מצב** ביחס להוראת נושא השואה בבתי הספר במשתתפים בתוכנית
- בחינת **השפעות התוכנית** על הצוותים החינוכיים בבית הספר
- **הערכת הפלטפורמות** שהתוכנית מספקת לשטח

מחקר איכותני:

- ראיונות עומק חצי מובנים ב-14 בתי ספר.
- בכל בית ספר רואיינו המנהל, הרכז החברתי ומחנכת.
- 9 בתי ספר השתייכו לפיקוח הממלכתי ו-5 לחמ"ד.
- הראיונות נערכו במהלך החודשים מאי – יוני 2019.

מחקר כמותי:

- **שני סקרים טלפונים** שנערכו במהלך החודשים מאי-יולי 2019
- **סקר מחנכים** – 628 מחנכים השיבו לסקר (55% החזר).
- המחנכים שהשיבו לסקר מייצגים את אוכלוסיית בתי הספר שהשתתפו בתוכנית (לפי פיקוח ושנת השתתפות בהכשרה).
- **מודולה בסקר מיצ"ב מנהלים** – השיבו לסקר 452 מנהלים המהווים כשלושה רבעים מקבוצת המיצ"ב, מתוכם השיבו למודולה על "בשבילי הזיכרון" רק מנהלים במגזר דוברי העברית מהפיקוח הממלכתי והממ"ד – 330 מנהלים.

פרק הממצאים

1. תפיסת מטרות הוראת הנושא
2. אופן הוראת נושא השואה – תמונת מצב ותפיסות
3. הערכת התוכנית בשבילי הזיכרון
4. הערכת השתלמות בשבילי הזיכרון

תפיסת מטרות הוראת הנושא

"אנחנו השגרירים, יותר ויותר מתרחקים..."

"חייבים לזכור, חייבים, לזכור ולא לשכוח, דור הולך ונעלם, העתיד צריך להתבסס

על מה שחווינו בעבר, תרבות יהודית, הוראת המורשת"

"להכיר ולדעת את הנרטיב את הסיפור – כל שנה פוגשים בה אבל מרחיבים את

מעגלי הידע"

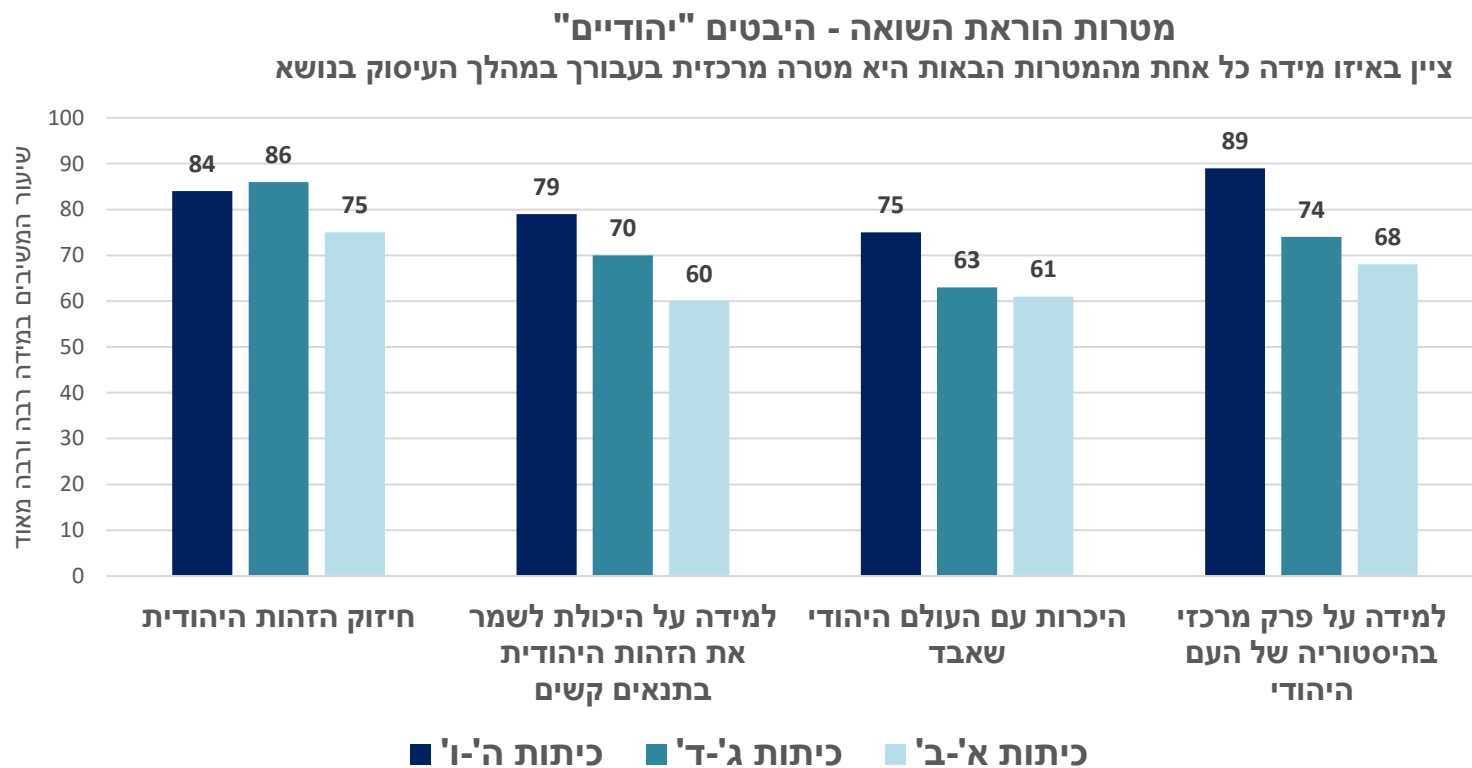
"הנגשה נאותה לתלמידים, ששואה לא תהיה מילה שמפחידה אותם"

"חשיפה לנושא, שלא תישכח השואה, שלא יהיה דור שיגיד שלא הייתה שואה";

"כשיש כל כך הרבה מכחישי שואה ועוד מעט יגיע הרגע שלא יהיו יותר עדים

חיים. יש לנו תפקיד חשוב מאד בהעברת הלפיד"

מטרות הוראת השואה – היבטים "יהודיים"

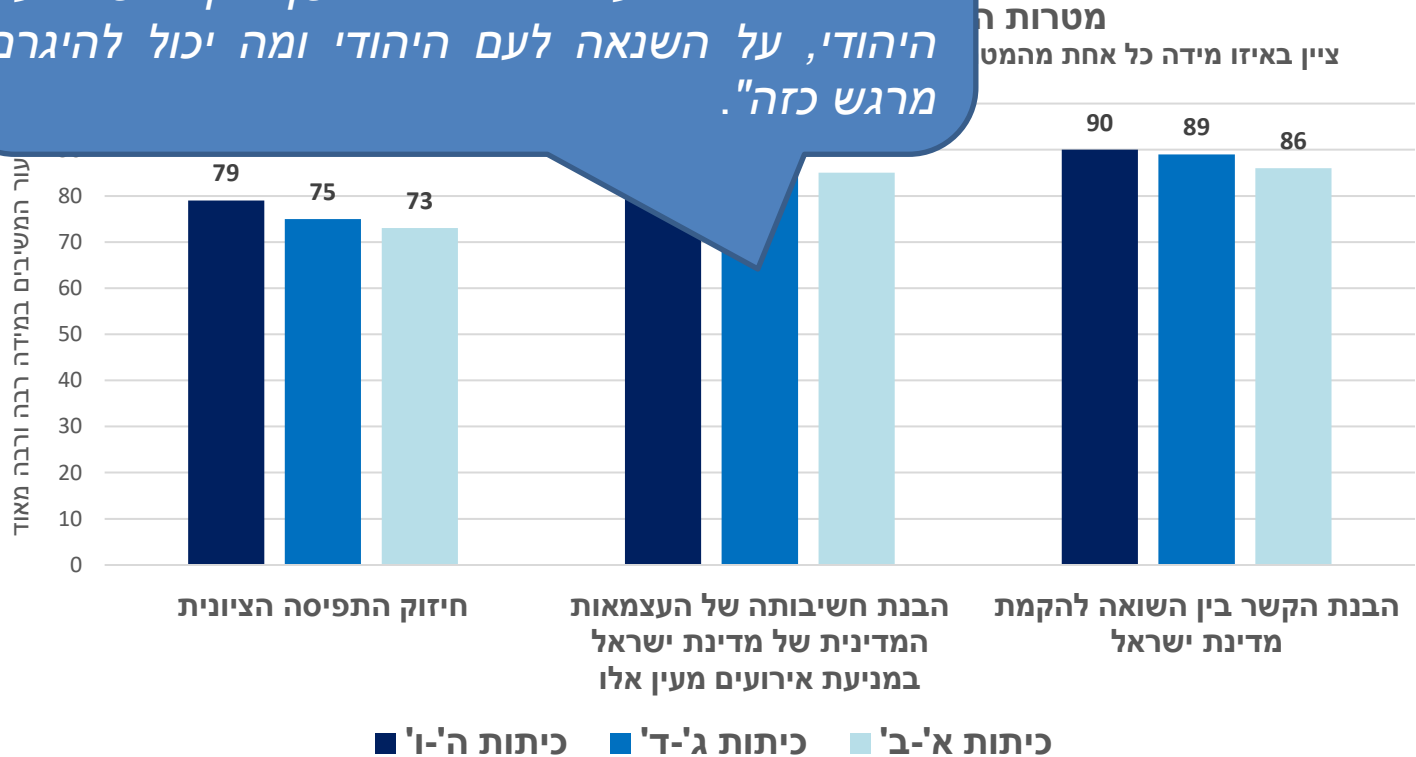

הרוב מזדהים עם המטרות הקשורות להיבטים הקשורים לזהות היהודית המטרות הופכות למרכזיות יותר ככל שעולה גיל התלמידים חמ"ד – הנתונים גבוהים במעט (76% לעומת 68% ביחס לשימור זהות בתנאים קשים, ו-89% לעומת 79% ביחס לחיזוק הזהות היהודית)

מטרות הוראה חיוניות "אנטי-ציוניות"

"יהדות ואנטישמיות עולים כמעט תמיד, לרוב כתשובה לשאלות 'למה עשו לנו את זה וחשוב לנו מאוד לפתח ולהנחיל מה שבאג'נדה שלנו'"
"מדברים הרבה על מחויבות להמשך הקיום של העם היהודי, על השנאה לעם היהודי ומה יכול להיגרם מרגש כזה".

**הזדהות חזקה עם המטרות הקשורות לזהות הציונית
ההדרגה הגילאית פחות מתקיימת ביחס למטרות אלה
הרמות גבוהות גם בממלכתי וגם בחמ"ד (ביחס לחשיבות העצמאות
המדינית בממלכתי 89% ובחמ"ד 79%).**

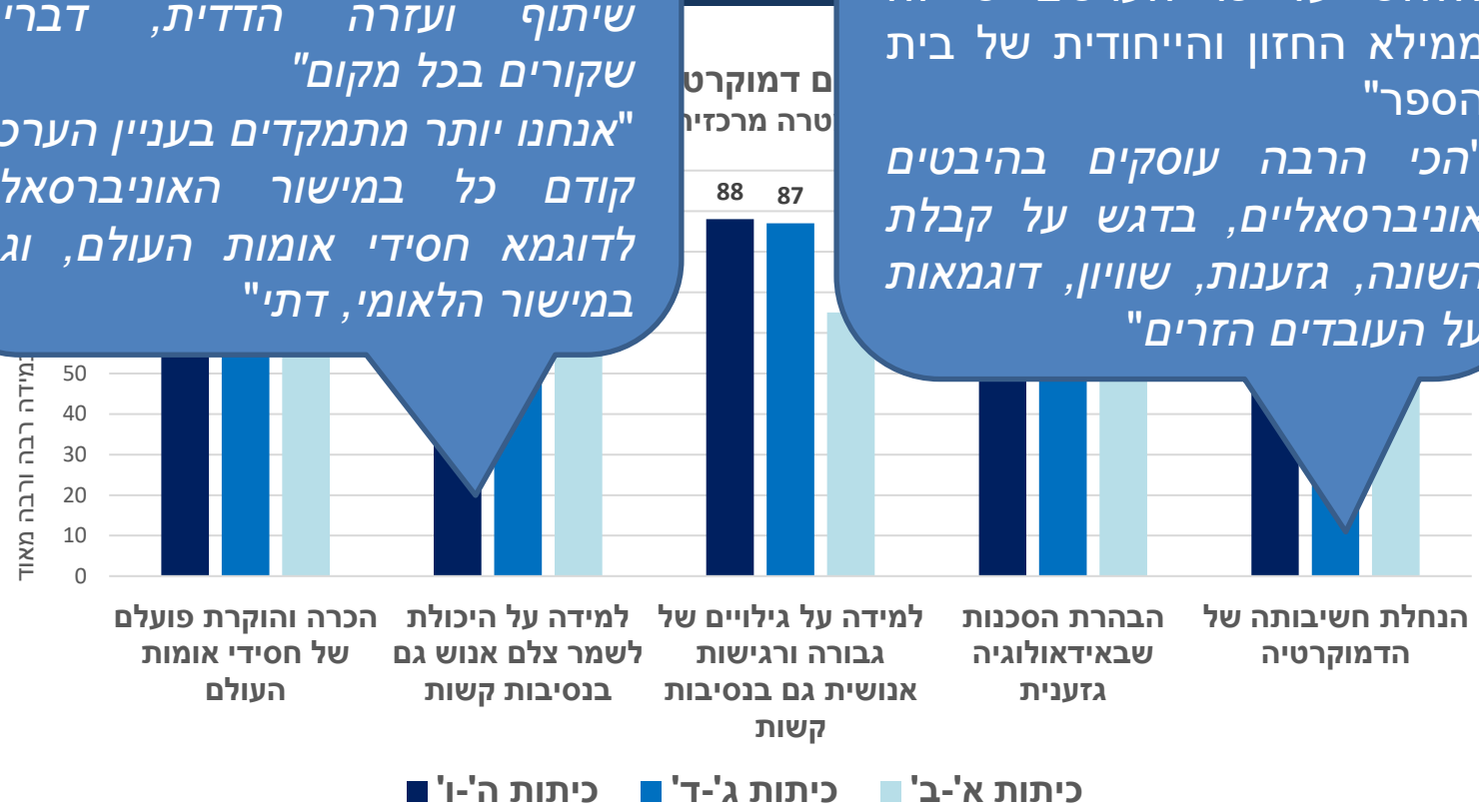
שואר

"בכיתות הגבוהות בחרנו לעסוק במצבים שונים שאין לי שליטה עליהם, משמעות של פרופורציות... שיתוף ועזרה הדדית, דברים שקורים בכל מקום"

"אנחנו יותר מתמקדים בעניין הערכי, קודם כל במישור האוניברסאלי, לדוגמא חסידי אומות העולם, וגם במישור הלאומי, דתי"

"כל הנושא של ערכים מאוד התחבר כאן, הערך של כבוד, מעורבות חברתית. הצלחנו לחלוש על כל הערכים כי זה ממילא החזון והייחודית של בית הספר"

"הכי הרבה עוסקים בהיבטים אוניברסאליים, בדגש על קבלת השונה, גזענות, שוויון, דוגמאות על העובדים הזרים"

ההדרגה הגילאית מתקיימת בעוצמה גבוהה ביחס למטרות אלה ביחס לחלק ממטרות אלה קיימים פערים גדולים בין הממלכתי לחמ"ד (53% בחמ"ד רואים בהנחלת חשיבות הדמוקרטיה ובהבהרת הסכנות שבאידיאולוגיה גזענית מטרה מרכזית, לעומת יותר משלושה רבעים ממורי הממלכתי, ביחס לחסידי אומות העולם פער מתון – 80% בממלכתי ו-72% בחמ"ד)

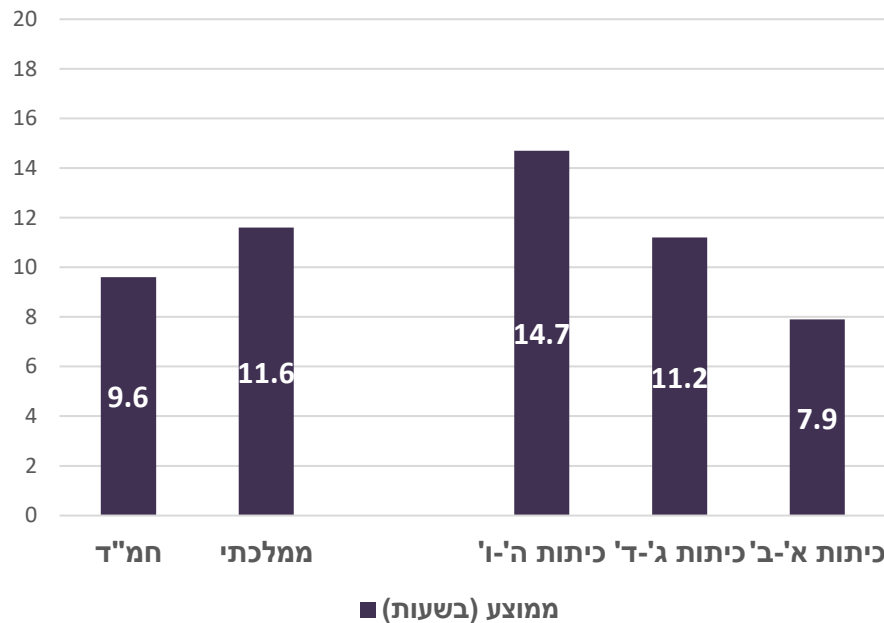
- הזדהות גבוהה עם מכלול סוגי מטרות
- דגש על עצם הזיכרון ומניעת השיכחה
- הדרגתיות גילאית ברוב המטרות (למעט ה"ציוניות")
- פערים גדולים בין חינוך ממלכתי לחמ"ד במטרות הקשורות להנחלת דמוקרטיה ומניעת גזענות.
- בראיונות – דגש על מטרות הומניסטיות.

אופן הוראת נושא – השואה – תמונת מצב ותפיסות

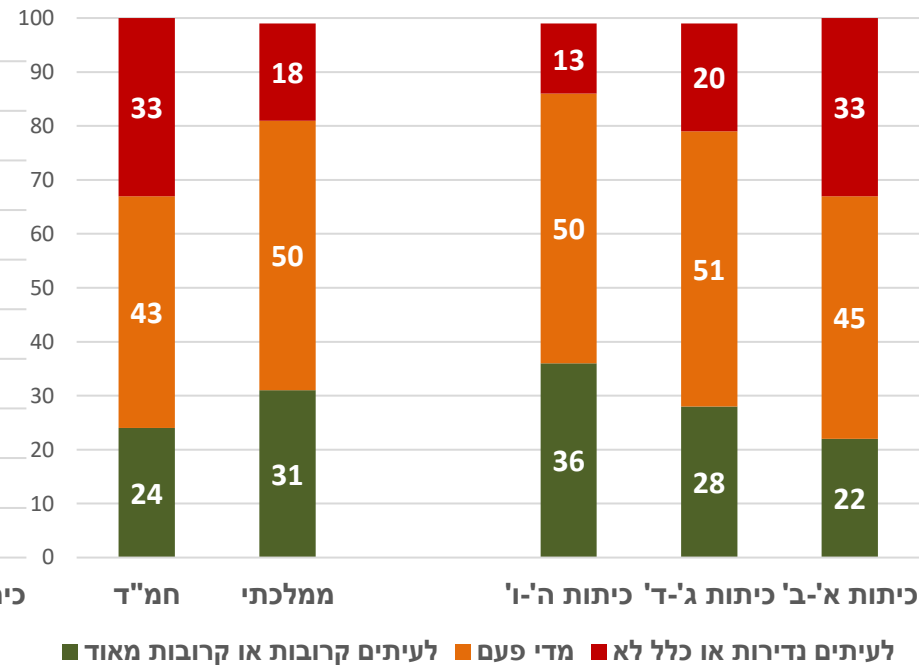
תדירות העיסוק בנושא

כמה שעות לימוד בקירוב השקעת במהלך השנה לעיסוק בנושא השואה

האם אתה מתייחס לנושא השואה בכיתתך?

תדירות והיקף העיסוק בנושא עולה עם הגיל
תדירות העיסוק בנושא בחינוך הממלכתי גבוהה מזו שבחמ"ד

סיבות לחוסר עיסוק בנושא

"כי אני חושבת שזה מערער את הביטחון והיציבות של התלמידים – הם צעירים מדי"

"כי זה נושא קצת רגיש מצד ההורים, ההורים קצת חוששים מזה ומעירים"
"וגם זה נושא מורכב שקשה לגעת בו, הנושא רגיש ומציף כל מיני חרדות. עבדתי בצפון ת"א והיתה התנגדות של ההורים"

"חינוך מיוחד ותלמידים מורכבים"

"זה לא שאני מדלג על זה אבל אין צורך בכל מקום להכניס את זה. צריך להבין שזה היה ולזכור את זה. הילדים צריכים להיות מודעים ולהמשיך הלאה"
"וגם לא רוצה להלאות אותם בסיפורים במשך השנה אלא רק ביום הזיכרון"

"אין הרבה מה לשוחח רק סביב יום השואה. זה לא רלוונטי ליום יום"
"כל דבר בזמן שלו"
"כי זה לא רלוונטי ליום – יום"
"כי זה לא תוכן שעולה ביום – יום"

"לא נגענו בנושא במועדים אחרים, העיסוק ממוקד ביום השואה"
"בחיי היומיום קשה לקשור את השואה לאירועים ותקופות אחרות, לכן הנושא לא עולה מעבר ליום השואה"

"לא עוסקים בזה כל השנה, רק בשבוע של ימי הזיכרון"
"...בעשרת הימים משואה לתקומה, אצלנו בממ"ד עוסקים בימים האלה כמעט רק בזה".

"אני לא אוהבת שהעיסוק בזה הוא רק בשבוע האחד הזה, הייתי רוצה שיהיה תהליך, כל דבר פדגוגי צריך להיות תהליך"
"...השנה הבנתי את משמעות התהליך, של לא להעמיס ביום אחד את כל התכנים. מעכשיו אני מעדיפה שנעסוק בנושא איזה שהוא זמן קודם כך שיום השיא יהיה יום השואה".

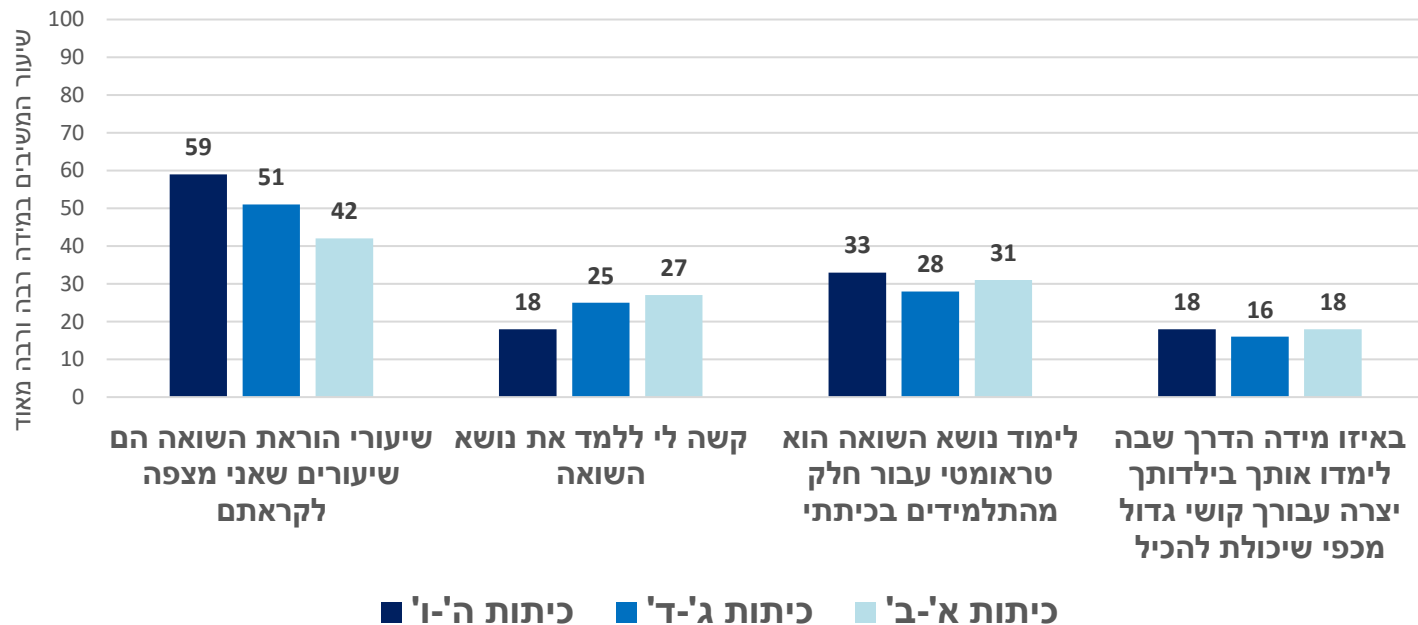

"לפני יום השואה הבינלאומי מתחילים לדבר על הנושא ומציינים אותו בכיתות"
"אנחנו לא מזכירים את יום השואה הבינלאומי אבל כן מזכירים את יום הקדיש הכללי 10 בטבת שזה יום צום. כל מורה מדבר על זה בקצרה, רק מזכירים את השואה ביום הזה"
"אני מאמינה שבשכבות הבוגרות יותר מדובר לאורך השנה בתחומי דעת שונים"
"ביום העצמאות גם מזכירים את עניין השואה, זה בשיח כל הזמן בגלל האנטישמיות. זה עולה בכל מיני דיסציפלינות לאו דווקא ביום הזה. זה נוכח בחיים של הילדים בצורות שונות"
"עוסקים בנושא גם במקצועות אחרים וגם בזמנים אחרים – אנחנו יוצאים ל"יד לילד" במהלך השנה. זה בא לידי ביטוי בספרי קריאה שבחרים ומשתפים, בכתיבה, באמנות, אני משתדלת לשלב את הנושא בהרבה תחומים"

תחושות ביחס להוראת הנושא

תחושות ביחס לנושא השואה ולהוראתו

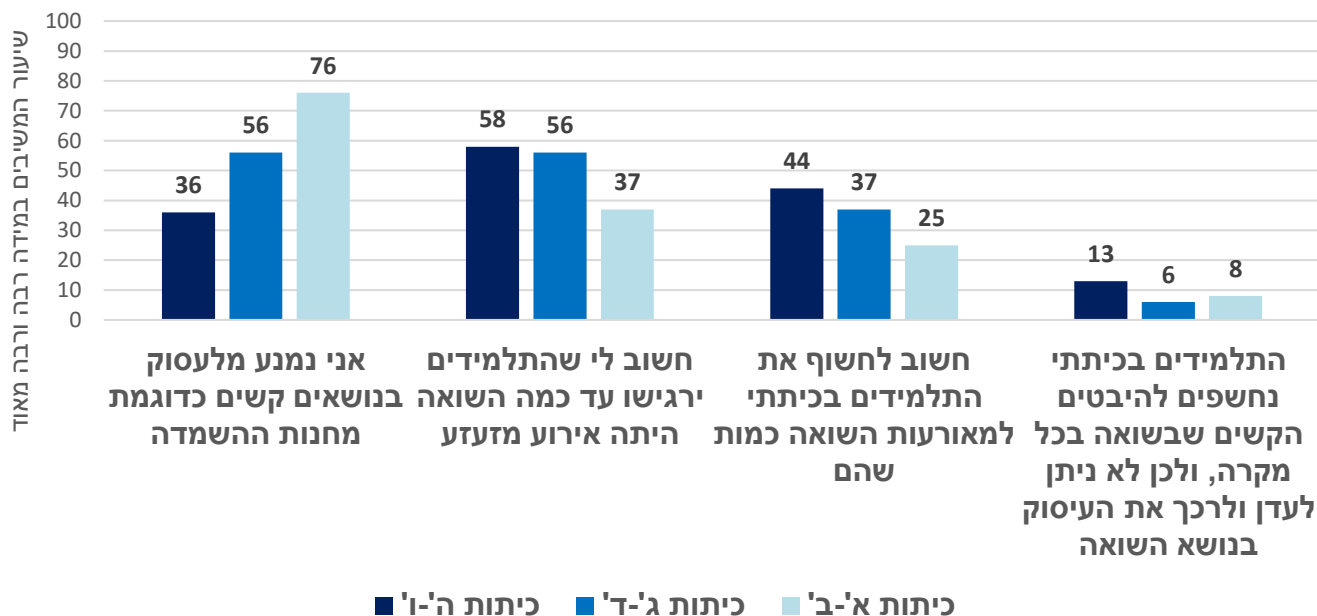
פחות מחמישית חוו קושי באופן אישי אך כ-30% מדווחים על חוויה טראומטית בעבור חלק מהתלמידים.

הקושי של המחנכים לעסוק בנושא מועצם בכיתות הנמוכות

חשיפה לעומת עידון בהוראת הנושא

הוראת השואה - חשיפה לעומת הגנה

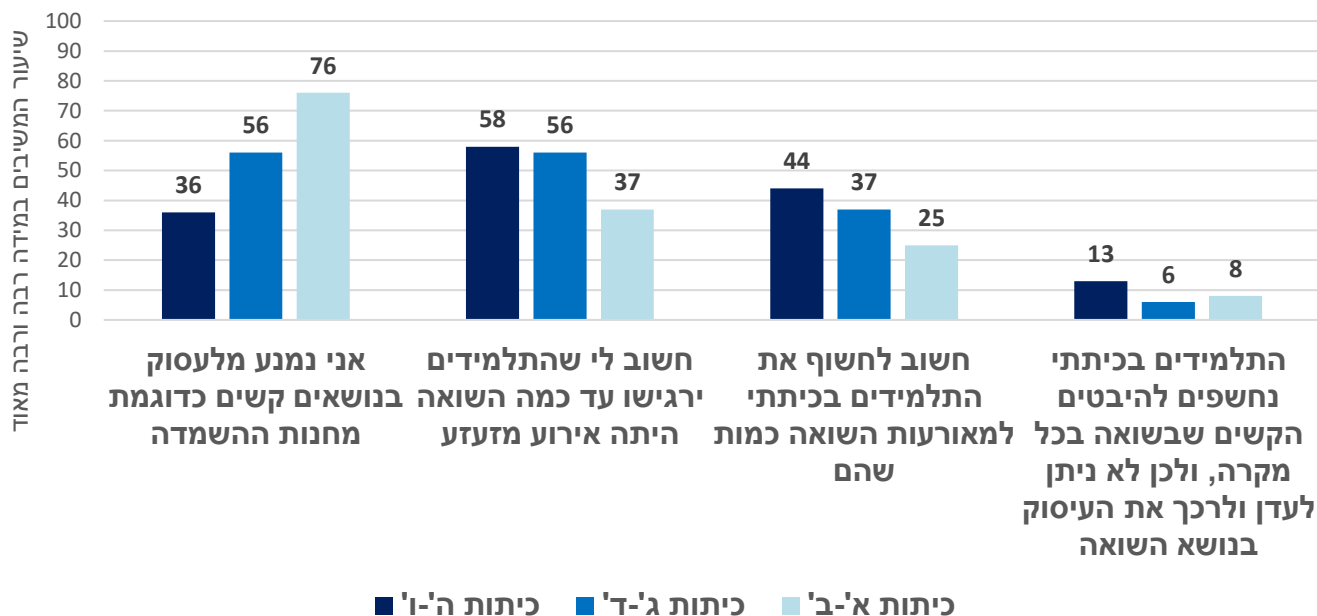

הרוב מאמצים את החשיפה המבוקרת אך מצד שני חשוב להעביר את הזעזוע שבנושא. עיקרון ההדרגתיות הגילאית מעצב את היקף החשיפה לנושאים הקשים בחמ"ד – הימנעות גבוהה יותר מעיסוק בנושאים קשים (רק 25% חושבים שחשוב לחשוף למאורעות כמות שהם לעומת 39% בממלכתי ו-61% נמנעים מעיסוק בנושאים קשים לעומת 49% בממלכתי)

חשיפה לעומת עידון בהוראת הנושא

הוראת השואה - חשיפה לעומת הגנה

הרוב מאמצים את החשיפה המבוקרת אך מצד שני חשוב להעביר את הזעזוע שבנושא. עיקרון ההדרגתיות הגילאית מעצב את היקף החשיפה לנושאים הקשים בחמ"ד – הימנעות גבוהה יותר מעיסוק בנושאים קשים (רק 25% חושבים שחשוב לחשוף למאורעות כמות שהם לעומת 39% בממלכתי ו-61% נמנעים מעיסוק בנושאים קשים לעומת 49% בממלכתי)

- למעלה מ-80% מהמורים בכל שכבות הגיל רואים בחשיפה מבוקרת בגיל הצעיר (מתוך מגמה למנוע חשיפה טראומטית) מטרה מרכזית בהוראת הנושא.

"זה חומרים שונים, דילמות אחרות. הרמה אחרת, רמת החשיפה אחרת"
"בכל גיל אפשר ללמד, השאלה היא רק איך - איזה תכנים ואיך לעשות את זה..."
"אנחנו מתבססים על האתר של בשבילי הזיכרון תוך התאמת התכנים. בכיתה א' יותר דברים רכים, סיפורים קצרים, בעקיפין, תמונות יותר רגועות, דברים שהם יכולים להתחבר אליהם, בכיתות ה'-ו' נחשפים לחומרים יותר קשים"
"בכיתות א'-ב' הילדים לא מבינים את התאריכים בהיסטוריה, אין להם מושג של ציר הזמן, התמצאות במפה, ידע על מלחמות בעולם וכו'. בכיתות ה'-ו' אנחנו כבר עוסקים בכל הנושאים הללו וגם לדוגמא מדברים איתם על כך שלא רק היהודים נפגעו, מדברים על ערכים / מוסר וכו'"

■ הימנעות מ"דרמה":

"... פחות על הזוועות, גם כשאנחנו מביאים עדות, אנחנו קודם כל מקשיבות לסיפור ואם צריך, מסננים לפני שזה מגיע לילדים"
"אי אפשר לספר להם את כל מה שקרה, אי אפשר לתת להם לצאת הביתה עם הרגשה לא טובה. עם זאת אני מדגישה שבגלל השואה יש לנו את המדינה, כלומר עוסקת גם בדברים טובים וגם בלא טובים יחד".

■ דגש רגשי

"צריך לעורר השראה של חיים, החיים זה הדבר החשוב, לעורר הזדהות ברמה הרגשית והרבה פעילות ויצירה ושיתוף החושים"
"סיפורים בגובה העיניים של ילדים, לא של מישהו מבוגר... מה זה להיות ילד בשואה"

■ אפשרות לשאילת שאלות:

"תמיד יש את התלמידים הסקרנים או המפוחדים ששואלים או מעירים, או מספרים דברים נוראיים, ובעיני מאוד חשוב לתת לזה מקום בכיתה ובשיח"

■ מוגנות רגשית:

"לי היה מאוד חשוב להעניק להם ביטחון. שאני אהיה זו שאפגיש אותם עם הנושא".

■ רצף בהתאם ליכולות קוגניטיביות:

"א-ב - טעימות ממבטו של ילד בלי להיכנס לפרטים, באמצעות תמונה או ספר מספרים את הסיפור כמו שהוא בלי להיכנס לזוועות, ג-ד - קצת יותר פרטים, לדוגמה הסרטון על טוביה, כשהמרכז הוא הישרדות ואופטימיות, ה-ו' - עובדות, הם כבר יודעים למשל על תאי הגזים ושרצחו אותם בגלל שהיו יהודים"
"חומרי הלמידה מותאמים לגיל. בכיתה א' - מגירה שלישית של סבא, כיתה ב' - עובדים עם הגלויות, בכיתה ה' - עובדים עם הכרזות, בכיתה ו' - סיפור בהמשכים"
"מה שיפה בתוכנית הוא שלילדים הכי קטנים זה ממש ממחיש את הסיפורים. לא מדברים על השמדה, מוות, מחנות ריכוז, אלא דרך האיש הקטן. מתחילים עם האיש הקטן ועוברים למעגל היותר רחב של המשפחה, שכונה וקהילה ורק בתיכון מגיעים למעגל של עם ישראל והשמדה"

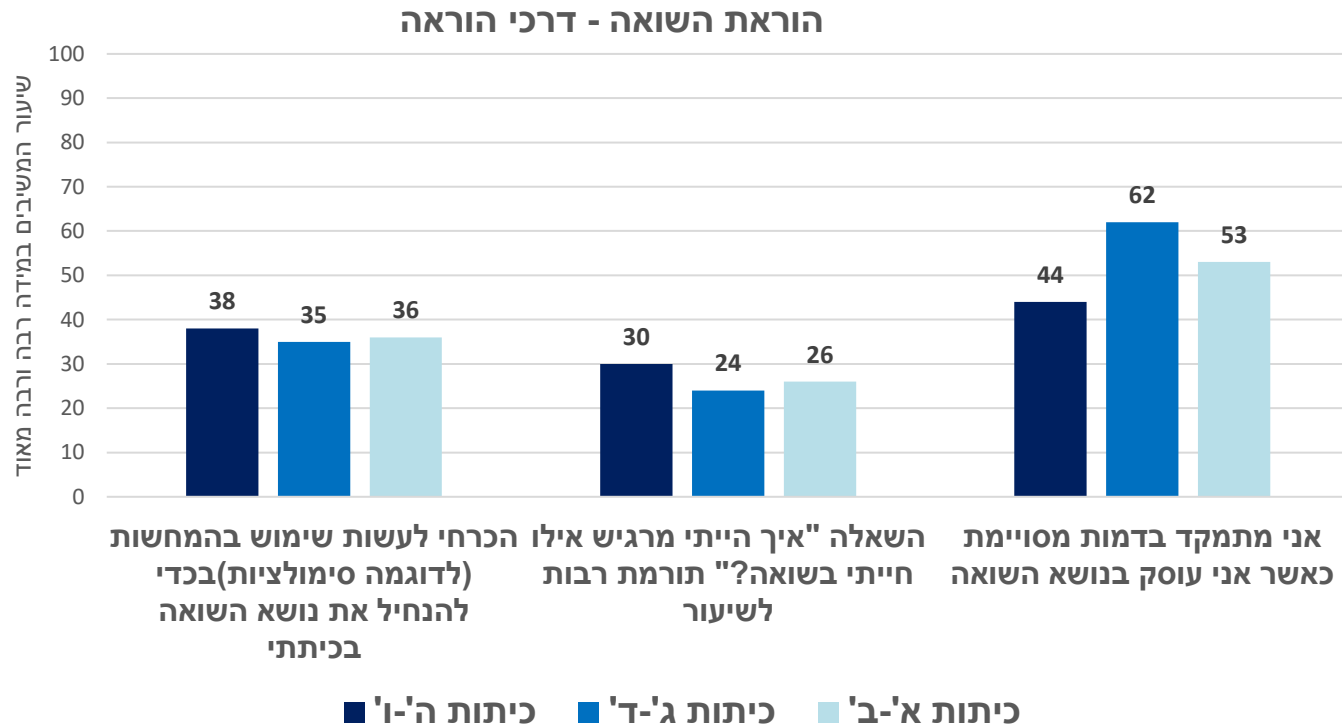

שכבות הגיל המבוגרות בבי"ס	שכבות הגיל הצעירות בבי"ס
פגישה עם ניצול	ללא האנשה
נוכחות ומעורבות בטקס	לא בטקס / לא מעורבים בטקס
ויזואלי	שמיעתי
פרטני	כללי
רקע, היסטוריה וכרונולוגיה	סיפור ספציפי
חשיפה לעובדות	ערכים
זמן נרחב	זמן מועט
העמקה	רפרוף
תיאור יותר ריאלי	אופטימיות, סיום בטוב

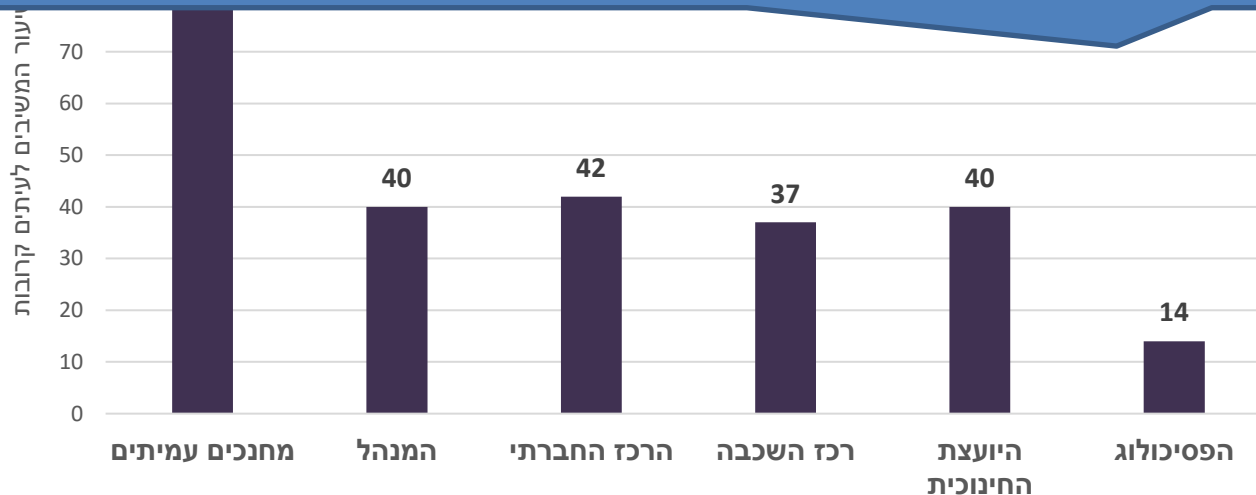
- הלימה לייחודיות ביה"ס ולחזונו
- רצון לקרב את הילדים לנושא ללא טראומטיזציה
- עידוד שיח סביב הנושא בקרב הילדים
- הבלטת וחיודוד מסרים (לדוגמה, היבטים חיוביים)
- צריבת האירוע בזיכרון התלמידים
- יצירת התאמה למאפייני התלמידים, תחומי דעת נלמדים ומומחיות המורה

דרכי הוראה – בחינה כמותית

למרות אימוץ החשיפה המבוקרת וההצהרה על בחירה בדמות – כמעט מחצית אינם מתמקדים בדמות מסויימת.
סוגיות של סימולציה והמחשה נתפסות כחיוניות ותורמות בקרב כשליש מהמחנכים גם 39% מהמנהלים סברו שהכרחי לעשות שימוש בסימולציות

"מעורבים המנהלת, הסגנית, רכז... חברתי, רכזים פדגוגיים, והיועצת, שהיא מאוד דומיננטית"
 "הרכזת יושבת עם השכבות, מזרימה חומרים, מציעה ספרי לימוד, הכל מהאתר"
 "אצלנו היועצת מקפידה על מעגלי שיח עם כל המחנכים לפני יום השואה"
 "מעורבים צוות שפה שבחן את התכנים והתאים אותם, צוות תקשוב (כי העלינו מהאתר) והיועצת,
 שהיתה שותפה להדרכה ולשיח שבאו בעקבות"
 "הספרנית מלווה, רכזת החינוך הלשוני מעורבת ויש מורה שמרכזת את כל הוראת השואה, והצוות
 החינוכי שכמובן שותף".
 "רכזת טובה היא גורם מזרז ביותר, יש לה המון כוח להוביל ולהטמיע תוכנית חדשה"

**הממשק המשמעותי ביותר ביחס להוראת הנושא הוא עם מחנכים עמיתים
 מה שעשוי להעיד על רמות גבוהות של אוטונומיה ודרגות חופש
 ואכן – כשני שלישי מהמנהלים העידו כי הם נותנים חופש למורים ללמד את הנושא כפי
 ראות עיניהם**

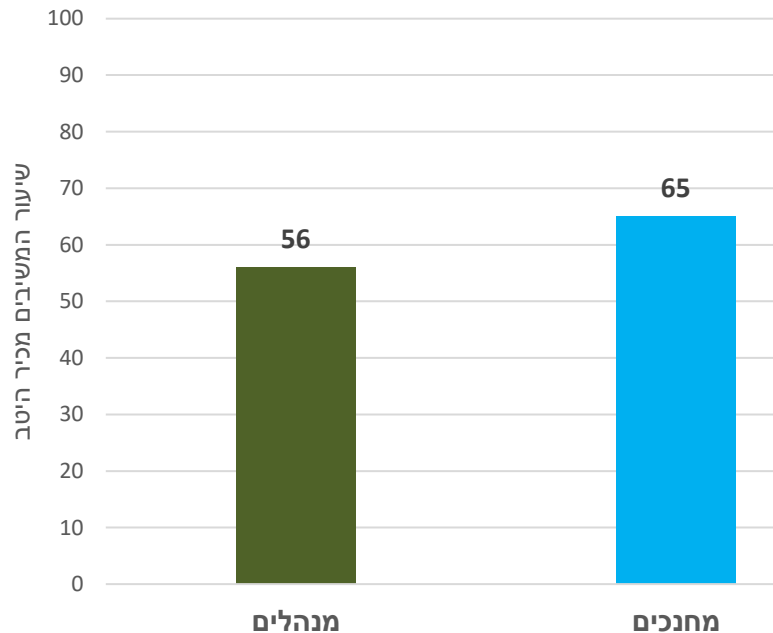
- הרוב עוסקים בנושא. מוקדי עיסוק ברמה פחותה – חמ"ד, חנ"מ ורגישות הורים ליצירת טראומה.
- העיסוק ממוקד לרוב סביב יום הזיכרון לשואה ולגבורה, מה שעשוי להוביל לעיסוק שאיננו תהליכי ומעמיק.
- הסכמה רווחת עם עיקרון ההדרגתיות והחשיפה המבוקרת, המושתתת על הימנעות מדרמה, חיבור רגשי, מוגנות, חשיפה הדרגתית בהתאם ליכולות, ומתן אפשרות להתבטא.
- מצד שני, קיים רצון לייצר חותם בזיכרון ולהבהיר את עומק הזוועה, ומיעוט ניכר שסבור שהסימולציה היא הכרחית.

הערכת התוכנית בשבילי הזיכרון

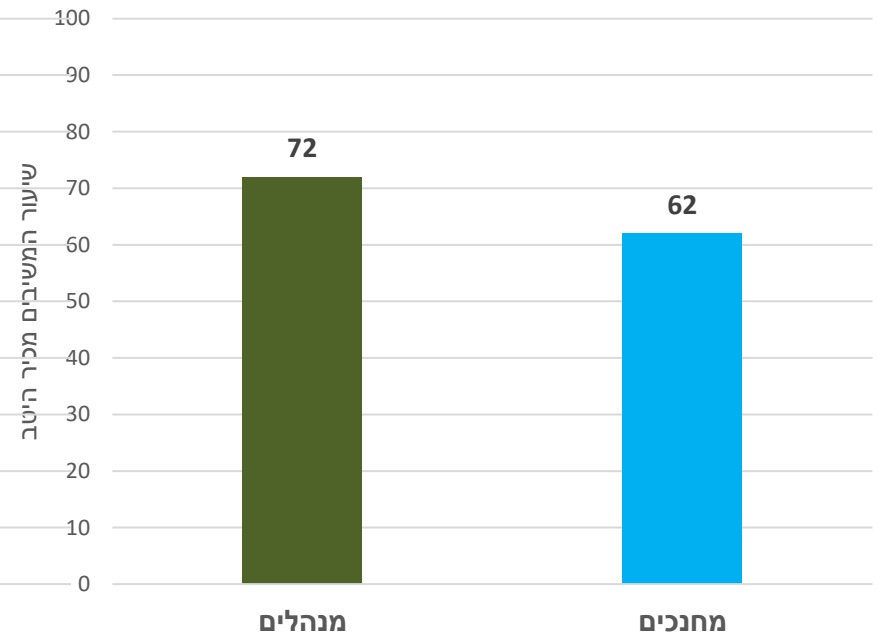
היכרות עם התוכנית והסתמכות עליה

באיזו מידה הוראת הנושא בכיתתך / בית ספרך מושתתת על חומרי הלמידה של התוכנית

באיזו מידה אתה מכיר את התוכנית בשבילי הזיכרון להוראת השואה

הרוב מכירים את התוכנית היטב – במיוחד מחנכים שעברו השתלמות בשנה האחרונה (66% לעומת 56% מהשתלמויות השנים הקודמות) וכאלו שהשתתפו בכל המפגשים (77% לעומת 30% מאלו שלא השתתפו בהכשרה)

בקרב מנהלים קיים פער בין רמת ההיכרות לרמת ההסתמכות על חומרי הלמידה (75%) מחנכים שהשתתפו בהכשרה מסתמכים במידה רבה יותר על חומרי הלמידה (75%)

"...מה זה רלוונטית, קודם כל רואים שישבו מומחים וחשבו על הדברים, וכמובן ניכר שנעשתה עבודה מדויקת ואינטנסיבית בגיוון"

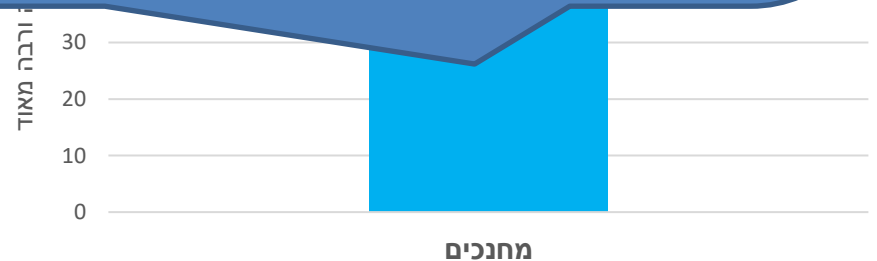
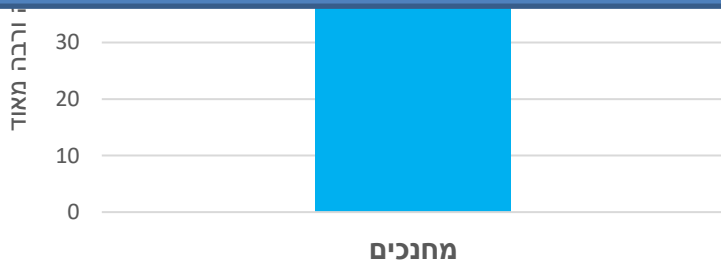
"המורות אמרו שבאתר יש מערכים וחומרים מובנים מאוד, מורה שאני סומכת עליה מאוד חוזרת ואומרת שיש שם חומרים נהדרים"

"התוכנית שינתה את העניינים כי הנגישה את החומרים, בגלל שזו תוכנית מאושרת של משרד החינוך לא צריך לפחד ולהקריא את הסיפורים כי כבר עברו על זה אנשי מקצוע וזה מתאים"

"כל שנה אני נכנסת לאתר וזה עוזר מאוד, הוא מאוד נגיש. זה תורם בעיקר בכיתות א'-ב', ששם יותר מסובך ללמד את הנושא"

"אני מאד מרוצה שזה מחולק לשכבות גיל, שיש הרבה תכנים והם לא חד ממדיים, יש כמה רבדים/ מערכי שיעור לפי סיפור / המחשה/ צורת העברה. הכל נגיש וקל, אני יודע מה המבחר ויכול להשתמש במגוון אמצעים"

"המורים רוצים ללמד את הנושא, מה שחוסם זה שיש כ"כ הרבה מקומות לחפש חומרים ופה הכל נגיש. הלוואי וזה היה כך בכל מקצוע"

החשיפה לחומרי הלמידה שבאתר גבוהה

גם המחנכים שלא היו בהשתלמות מכירים את האתר (62%) ומשתמשים בחומרים (51%)
 בחמ"ד עושים פחות שימוש בחומרים (53% לעומת 62%)

- רצון לשימוש נרחב יותר בעדויות חיות של ניצולים
- חומרים פשוטים יותר לילדים קטנים
- חוסר במענה לסוגיות דתיות / אמוניות
- מחסור בחומרים על ההקשר הרחב

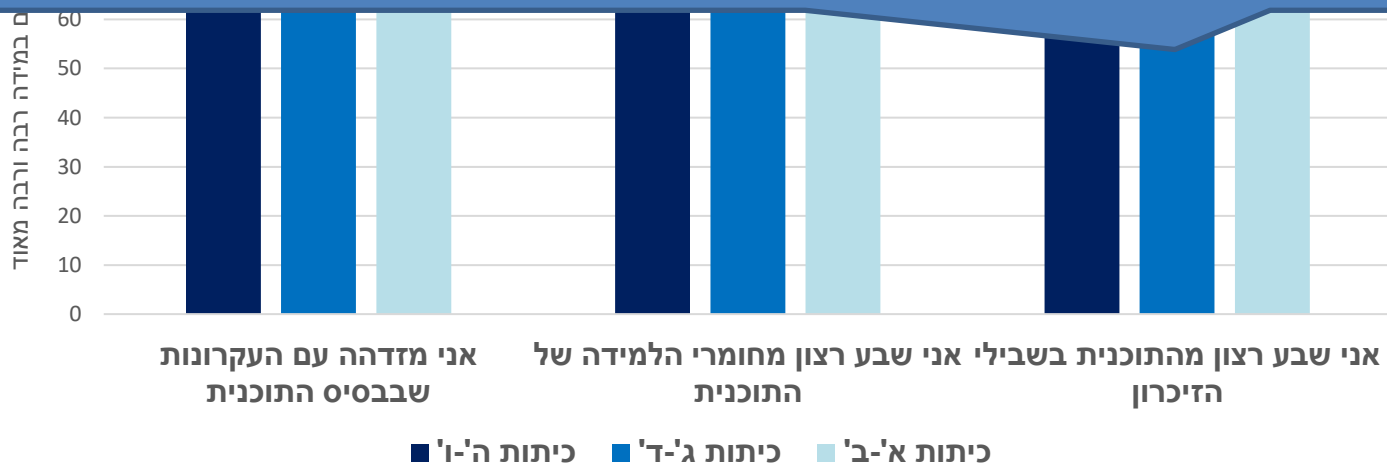
- בחלק מבתי הספר קיימת אמירה בית ספרית ברורה המחייבת שימוש בתכני התוכנית.
- מצד שני קיימים בתי ספר רבים בהם קיים חופש ביחס לאופן הנגשת הנושא.
- גם במקרים בהם ניתנה למורים חופש, מורים רבים בחרו לנצל את חומרי הלמידה – בדגש על מורים חדשים ובכיתות הנמוכות.
- במקום בו הלמידה מתקשרת לחזון הבית ספרי – יותר דרגות חופש למורים ופחות קונפליקטים.

"בשבילי הזיכרון היא תוכנית פנטסטית, פתרון אדיר למורים שרוצים ללמד את הנושא ועושים המון טעויות בדרך"

"התוכנית מעולה, אני מרוצה ביותר, התוכנית נתנה לנו הזדמנות לעצור לרגע, אף פעם קודם לא דיברו איתנו על זה ועכשיו מסבירים באופן מסודר"

"הרלוונטיות העיקרית היא לחיי המורות והחיבור האישי שלהן, זה הדבר. למורות הצעירות- שיבינו את החשיבות, לדור הבוגר - שלא יפחדו ללמד את זה"

"אנחנו עמוסים מאוד בתוכניות וכשבאה תוכנית שמביאה הכל מסודר וערוך ובנוי זה מעולה, לא צריך להמציא את הגלגל, היו מומחים שחשבו על הכל...נהיה מאגר מותאם, לא צריך כל הזמן לחפש"

רמות גבוהות של שביעות רצון מהתוכנית והזדהות עם העקרונות שבבסיסה

בחמ"ד שביעות רצון נמוכה במקצת מחומרי הלמידה

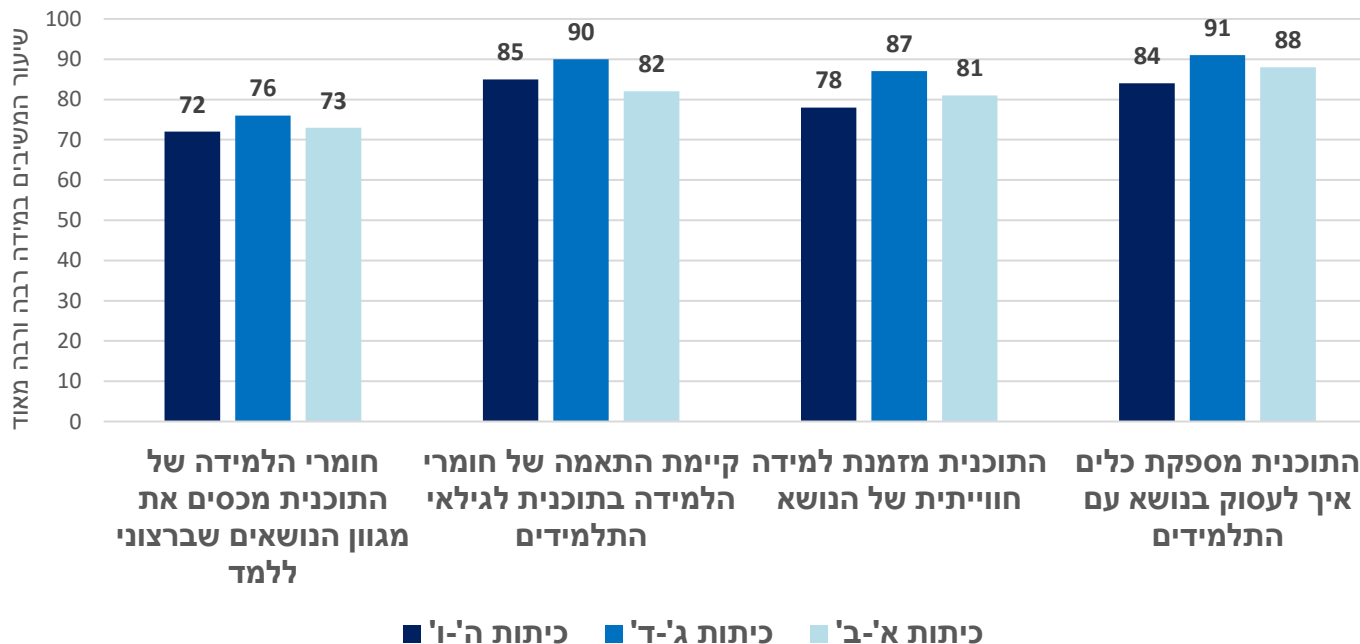
אלו שנכחו בהשתלמות שבעי רצון הרבה יותר (לדוגמה, 89% מהמשתתפים שבעי רצון

מהתאמת חומרי הלמידה לעומת 62% מקרב אלו שלא השתלמו)

הערכת אפקטיביות פדגוגית של התוכנית

הערכת אפקטיביות פדגוגית של התוכנית בשבילי הזיכרון

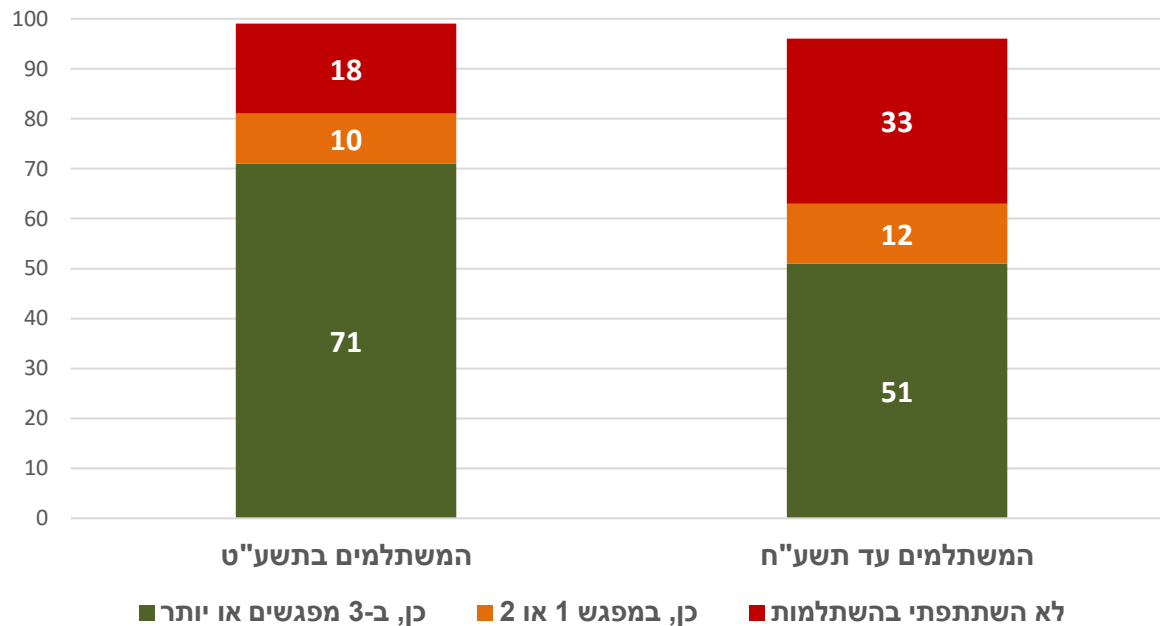
שביעות רצון גבוהה במיוחד בקרב מחנכי כיתות ג'-ד'

- רמות היכרות גבוהות עם התוכנית, תוך הסתמכות רבה על החומרים שבאתר.
- שביעות רצון גבוהה מאוד מהתוכנית, הערכה של התוצרים והסכמה עם עקרונותיה.
- מורים שלא השתלמו – פחות שבעי רצון, אך גם בקרבם רבים מסתמכים על חומרי הלמידה שבאתר.
- מוקדים להתייחסות – תכנים רלוונטיים לחמ"ד, סוגיית העדויות החיות, מענה "לקצוות" – הצעירים והבוגרים.

הערכת השתלמות בשבילי הזיכרון

האם יצא לך להשתתף בהשתלמות בית ספרית בנושא זכרון השואה בשלוש השנים האחרונות

בשנה האחרונה הגיעו ההשתלמויות לאחוז גבוה יותר של מחנכים בהשוואה לשנים קודמות. המנהלים מדווחים על קיום השתלמויות בשיעורים נמוכים יותר – רק 52% טענו שהתקיימה בבית ספרם השתלמות בת 3 מפגשים או יותר ו-37% טענו שלא התקיימה כלל השתלמות מי שלא השתתף עשה זאת לרוב בגלל שלא היה מודע להשתלמות או בשל אילוצים שונים

"זו אחת ההשתלמויות הטובות ביותר של משרד החינוך"

"זו ממש לא היתה 'עוד השתלמות', זו היתה השתלמות יוצאת מן הכלל מכל הבחינות"
"ההכשרה היתה גם רלוונטית וגם פרקטית, זה הכי חשוב מהכל, היו הרבה אביזרי המחשה ולא רק וירטואלי"

"בהתחלה חשפו אותנו לתוכנית, לספרים, למערכי שיעור, לאחר מכן הגיעה מדריכה שבנתה אתי תוכנית בית ספרית, ירדה אתי ממש לרזולוציות"

"משהו הרבה יותר שלם ממה שהיה לנו קודם, המון הבהרות, נקודות שלא היינו מודעים להן קודם, להראות סיפורים שנגמרו טוב יותר..."

"את אומרת לעצמך 'עוד פעם על השואה, מה כבר יש לחדש ואז את רואה 'כן כן ואואו...'
ואת חושבת לעצמך 'איזה דברים חדשים יש פה'"

"זוכרת תחושת הפתעה בהכשרה, אצלי ואצל המורות האחרות, של תובנות חדשות לגבי מה מתאים ולמי, אפילו מבחינת המידע ומושגי היסוד"

"אהבתי את השילוב של מדרשי התמונה והסיפורים לכיתות הנמוכות, לא חשבתי שאפשר ללמד בצורה כזאת בכיתות הנמוכות"

"ההשתלמות הייתה מאד דינמית ושיחתית – כל הדיונים עשו טוב, שלא עושים דברים בצורה אוטומטית, זו היתה הזדמנות נפלאה לדיון. היה חיבור גם למפתח הלב – איפה זה פוגש אותנו מבחינת הערכים של מפתח הלב, כישורי חיים, התמודדויות במצבי לחץ"

"אני הייתי מוקסמת מהמדריכה"

"המנחה היתה מעולה, רלוונטית, קשובה למה שעלה מהשטח, כשמורה רצתה לשתף אישית איפה זה פגש אותה, נתנו לה מקום, המנחה לא נתנה תחושה של 'כזה ראה

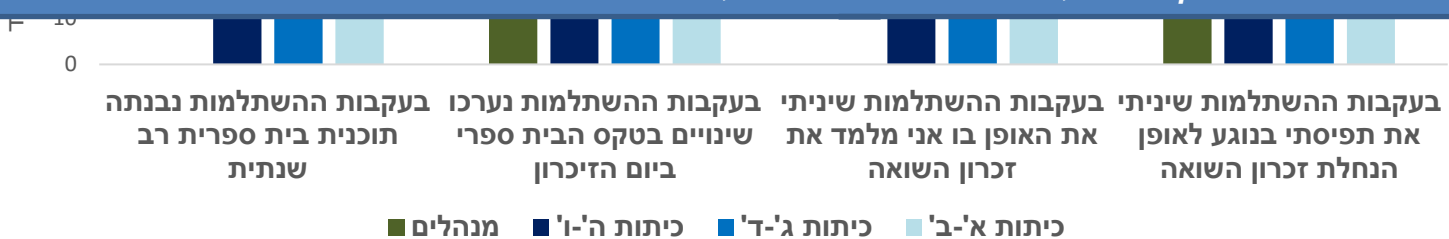
וקדש', אלא 'בואו תראו מה אפשר לעשות עם זה ובואו תתחברו מהמקום שלכם'"

"יש לי יותר מוטיבציה ופחות רתיעה מהנושא, כאשר לא ידעתי מה לעשות העדפתי לא לגעת בזה, זה היה רגיש מדי, עכשיו יש לי הרגשה הרבה יותר בטוחה, המחסומים הוסרו"
 "בכיתה א' הייתי מלמדת בעבר במשך שבוע, בהשתלמות אמרו לי שזה הרבה מידי, מספיק שני שיעורים והכנה לטקס"

"פתאום מורים ראו שאפשר ללמד את זה אחרת, שזה לא רק חולצה לבנה וטקס, אלא שאפשר לדבר על זה ולעשות עם זה משהו אחר, לא רק להפחיד את הילדים כדי שכאילו יזכרו..."
 "ראינו איך עשינו טעויות בעבר, לא ירדנו לסוף המשמעות של מה שאנחנו עושים" "עשינו פשוט שטויות, לא ידענו שיש כזאת חלוקה, שאפשרי כזה דיוק מבחינת התאמת התכנים לגיל, ההשתלמות שמה את הנושא על השולחן"

"מורים שהיה להם עבר של התנהלות פחות טובה בעניין שעכשיו לקחו את זה למקום אחר"
 "השנה לא שמענו מהורים על סיוטי לילה של ילדים"

"התוכנית הביאה לחיבור של הילדים לנושא. לפני 10 שנים הייתי מדבר בכיתה ג' על השואה והרגשתי שילדים לא קולטים, לא מבינים באמת, המושגים לא מדברים אליהם"

שינויים תפיסתיים בקרב כמחצית מהמשתתפים. שינויים ארגוניים – ברמות נמוכות יותר. שינויים תפיסתיים – יותר בגילאי האמצע (ג'-ד') ופחות ב"קצוות" רק כשליש מהמנהלים טען כי קיימת תוכנית בית ספרית להוראת הנושא

▪ הפחתת חרדה מהעיסוק בנושא:

"יש כאלה עם הסיפור האישי, מהמשפחה, שבחוויה שלהן זה משהו שחור, מפחיד, לא נגיש, אז למה להעביר את זה הלאה...."
"כילדה לא הנגישו את זה כמו שצריך והיה קשה, השנה זרם לי, נהיה לי יותר ביטחון איך אני מלמדת, כבר מההכשרה השנה"
"ההכשרה פתחה למורות הצעירות את העיניים, שאפשר ללמד את זה בלי לפחד ובלי להיכנס לסיפורים קשים, שאפשר ללמד גם בגיל צעיר בלי לכאוב מאוד"

▪ מצד אחד, איפוק ואיזון לבעלי רקע:

"אני אישית פריקית של השואה, בתור דור שלישי, עלי, באופן אישי, ההשתלמות והתוכנית עזרה לי למתן את המידע, ועם השנים הבנתי שאני צריכה לספר פחות, במיוחד אם הם עדיין קטנים, בכיתות ב' ו-ג'..."

▪ מצד שני – חשיפה וחיבור לחסרי רקע:

פתאום חלק התחברו לנושא, זה פתח משהו אצל מורות שלא דיברו על זה בבתים שלהן"
"בהתחלה נבהלו, אחרי ההכשרה מאוד התחברו. אני חושבת שהיום כבר אין רתיעה כמו שהיתה קודם לחלק מהמורות. ההכשרה אפשרה למורות לגלות בעצמן את היכולת להתייחס לנושא וללמד אותו, לדעת באופן נכון ומדויק מה לעשות או מה לא לעשות"

- הפרדה גילאית – נוכחות חלקית או טקסים שונים
- לחילופין – מציאת תכנים בעלי מכנה משותף רב גילאי
- מעבר מתכנים "כבדים" לתכנים "קלים" יותר לעיכול
- גיוון באופי הטקס מעבר לשנים
- השקעה רבה יותר בהיערכות ובהכנה המקדימה

- רכישת ספרים מרוכזת
- התנהלות סדירה (נהלים, תזכורות, הנחיות למורים חדשים)
- התאמת חומרים לפי גיל, פריסה שכבתית ספיראלית
- קיומו של מסמך מוביל, או לרוב היערכות לבניית מסמך מסודר של תוכנית בית ספרית

- שביעות רצון גבוהה מאוד מההשתלמות – תכנים ואופן ההעברה.
- השנה – היקף החשיפה של המורים גבוה יותר.
- כמחצית העידו על שינויים תפיסתיים בעקבות התוכנית, ויותר משליש על שינויים ארגוניים.
- בלב השינוי התפיסתי – הפחתת חרדה והגברת תחושת מסוגלות, הפחתת שונות – קירוב המרוחקים והרגעת המקורבים לנושא.

דיון, משמעויות והמלצות

- **הזדהות גורפת עם הצורך לעסוק בנושא ועם עיקרון ההדרגה הגילאית**
- **ההכשרה והתוכנית זכו להערכה חיובית מאוד וקצרו שבחים רבים**
- **אתגר ב"קצוות" – קושי בגילאים הנמוכים וביקורתיות בבוגרים**
- **סימולציות – אינם בהסכמה גורפת**
- **ההתמקדות סביב יום השואה כמאתגרת למידה תהליכית משמעותית**
- **אתגר בקבוצות מסויימות, בדגש על החמ"ד**

- בין הטבעת חותם וצריבת האירוע בתודעה ובין רגישות יתר
- בין הסכמה עם עיקרון ההדרגתיות לקושי בגילאים הצעירים
- בין ייחודיות שאיננה ברת השוואה לרלוונטיות עכשווית.
- בין מסר לאומי אחיד לשונות בהעברת הנושא והתייחסות לפערים ולצרכים של קבוצות שונות.
- בין הסתמכות על הלך הרוח לבין התמודדות עם התחלופה והצורך בריענון

- הרחבת מגוון החומרים באתר
- גיבוש מדיניות ריענון
- הבהרת כללי ה"לא תעשה" והתייחסות לפרקטיקות הוראה שעדיין רווחות בשטח.
- התוויית כלים ללמידה תהליכית
- מענה לקבוצות ייחודיות לצד השמירה על המסר האחיד והממלכתי.

